

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СЕРИЯСЫ
1997 ЖЫЛДАН БАСТАП ШЫҒАДЫ

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СЕРИЯ
ИЗДАЕТСЯ С 1997 ГОДА

ISSN 2710-2661

№ 2 (2023)

ПАВЛОДАР

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета

Педагогическая серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания
№ KZ03VPY00029269

выдано

Министерством информации и коммуникаций
Республики Казахстан

Тематическая направленность

публикация материалов в области педагогики,
психологии и методики преподавания

Подписной индекс – 76137

<https://doi.org/10.48081/LQYE2220>

Бас редакторы – главный редактор

Аубакирова Р. Ж.

д.п.н. РФ, к.п.н. РК, профессор

Заместитель главного редактора

Жуматаева Е., *д.п.н., профессор*

Ответственный секретарь

Антикеева С. К., *PhD доктор*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Мағауова А. С.,

д.п.н., профессор

Бекмағамбетова Р. К.,

д.п.н., профессор

Фоминых Н. Ю.,

д.п.н., профессор (Российская Федерация)

Снопкова Е. И.,

к.п.н., профессор (Республика Беларусь)

Костюнина А. А.,

к.п.н., доцент (Республика Алтай)

Оспанова Н. Н.,

к.п.н., доцент

Куанышева Б. Т.

доктор PhD

Омарова А. Р.,

технический редактор

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

FTAMP 19.29.33

<https://doi.org/10.48081/XERS8627>***А. С Альмуханова¹, Г. К Алшынбекова²**^{1,2}Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті,

Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ.

e-mail: *asem.al.8@mail.ru**МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ СӨЙЛЕМЕЙТІН
БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС ЖАСАУДА АЛЬТЕРНАТИВТІ
КОММУНИКАЦИЯНЫ ҚОЛДАНУ**

Мақалада ерекше білім беруге қажеттілігі бар (бұдан әрі ЕББҚ бар) мектеп жасына дейінгі сөйлемейтін балалармен жұмыс жасауда альтернативті коммуникацияны қолдану тақырыбы қарастырылады. Балалардың тіл дамуының сензитивті кезеңі мектепке дейінгі шақ болғандықтан, балалардың тіл дамыту жұмысында логопед маманының өз жұмысында альтернативті коммуникация тәсілдерін қолдана білуі тиіс. Мақалада инклюзивті білім берудегі мектеп жасына дейінгі сөйлемейтін балалармен жұмыс жасаудағы қарым-қатынас жасаудың өзге альтернативті тәсілдерін қолдану, ЕББҚ бар балалардың қарым-қатынас жасаудағы сөйлеу орталықтарының бұзылыстарына байланысты қолданылатын әдіс-тәсілдерді таңдау мәселесі көтеріледі. Сөйлемейтін мектеп жасына дейінгі балалармен түзетушілік жұмыстың басты мақсаты өзара қарым-қатынас жасауға қажеттілігі аталынады. Мектеп жасына дейінгі сөйлемейтін балалармен альтернативті коммуникацияны қолдану арқылы олардың қоршаған адамдармен қарым-қатынас жасаудың мүнкіншілігі туып, өз қалаулары мен ойларын айту жолы болып табылады. Жалпы мақалада ерекше ЕББҚ бар балалармен жұмыс жасайтын педагогтердің баламен қарым-қатынас жасауда альтернативті коммуникация тәсілдерін ізденуін және оларды тиімді өз жұмысында қолдануы айтылады. Сонымен қоса, сөйлемейтін мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс жасаудағы альтернативті коммуникация түрлері көрсетіледі.

Мақалада альтернативті коммуникация әдістерін мектеп жасына дейінгі сөйлемейтін балалармен жұмыс жасаудағы тиімділігі кестеде салыстырмалы түрде көрсетілген.

Кілтті сөздер: инклюзивті білім беру, ЕББҚ бар балалар, альтернативті коммуникация, қарым-қатынас, сөйлеу.

Кіріспе

Әлемдік тенденцияға сай Қазақстан Республикасының білім беру саясаты білім берудің әр түрлі деңгейлерінде білім алушылардың интеллектуалдық, психофизикалық және жеке дара ерекшеліктерін ескере отырып, білім алудың қолжетімді болуын мақсат етеді. Елімізде 2011 жылдан бастап инклюзивті білім беру концепциясы біртіндеп іске асып келеді. «Ерекше білімді қажет ету» термині білім беру жүйесінің бір бөлігіне айналып, әр баланың оның даралығын мойындап, өз қажеттіліктерін жүзеге асыруға құқығы бар екендігін түсінуге және де қоғамның білім беруде қажетті жағдай жасау жауапкершілігін алға қоятын жаңа идеологияны ашады.

Соңғы жылдары мұнкіншілігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеуде педагогикалық принциптер түбегейлі өзгерген. Педагогикалық тезаурустан «оқытуға болмайтын бала» түсінігі кетіп, арнайы педагогика мен психология педагогикалық оптимизм принципі үстанды. Дефектологтардың айтуы бойынша кез келген дизонтогенетикалық дамуда коммуникация жасаудың өзіндік тәсілдері болады. Альтернативтік коммуникация тіл арқылы қарым-қатынас жасаудың мұнкіншілігі болмаған жағдайда өзге вербалды емес тәсілдер арқылы қоршаған адамдармен өзара әрекеттесу жасау тәсілі болып табылады.

Соңғы қырық жыл бойы альтернативті немесе қосымша коммуникация тақырыбы терең зерттеліп, кең қолданып жүр. Халықаралық альтернативті және қосымша коммуникация ассоциациясы (The International Society for Augmentative and Alternative Communication – ISAAC) 1983 жылы құрылып, оған әлемнің 15 мемлекеті еніп отыр [8].

Мектеп жасына дейінгі сөйлемейтін балалармен альтернативті коммуникацияны қолдану логопед, дефектолог Л. Б. Баряева, Е. Т. Логинова, Л. В. Лопатина, Л. В. Нуриева, Г. Н. Пирогованың тәжірибелері негіз бола алады [1].

Сөйлемейтін балалармен түзетушілік жұмыстың басты мақсаты - өзара қарым-қатынас жасауға қажеттілікті қалыптастыру [6]. Бұндай балалар білікті логопедиялық көмекті қажет етеді. Сөйлемейтін балалармен жұмыс жасаудың бір тәсілі – альтернативті коммуникация болып келеді.

Карточкалармен алмасу арқылы байланыс жүйесі (The Picture Exchange Communication System; қысқартылған PECS) Лори А. Фрост пен Энди Бонди аутизм және қосымша бұзылыстары бар балаларды бағытталған инициацияланған қарым-қатынасқа тез үйрету мақсатында әзірленген [9].

Баланың психикалық дамуында сөйлеу дамуы негізгі үш функцияны атқарады: коммуникациялық, когнитивтік, реттеушілік. Баланың вербальды дамуының негізінде сөйлеудің коммуникациялық функциясы жатады. Бұл функцияның уақытылы пайда болуынан сана мен мінез-құлықтың жоғары деңгейлерін игеру жылдамдығымен байланысты [3]. Мектеп жасына дейінгі сөйлемейтін балалар үшін сөйлеудің коммуникациялық функциясын дамыту үшін альтернативті коммуникация әдісін қолдану ұсынылады.

Сөйлемейтін балалармен жұмыс жасағанда негізгі приоритет болып сөйлеудің дамуы болып табылады. Осы бағытта жұмыс жасайтын мамандар әр түрлі әдістемелерді қолданады. Бұл әдістемелердің негізінде баланы сөйлеуге үйретуге болады деген болжам, алдымен дыбыстарды, одан кейін сөздерді қайталау жатыр. Бірақ, көп жағдайда сөйлеуді имитациялау қиынға соғады [10].

Сөйлемейтін балалармен жұмыс жасағанда ең басты мақсат болып балаға лайықты альтернативті қарым-қатынас жасау тәсілдерін анықтап алу тиіс. Оның көмегімен бала өзіне бағытталған сөздер мен өтініштерді түсініп, қарым-қатынас жасауға ықпал жасайды.

Сөйлемейтін балалармен жұмыс жасағанда баланы түсіну қиынға соғады. Сонымен бірге, егер тіл бұзылысынан басқа қосымша бұзылыстар: аутизм, сенсорлық бұзылыстар және т.б болған жағдайда онымен қарым-қатынас жасауда альтернативті тәсілдерін іздеуге тура келеді. Осындай жағдайда педагог сөйлемейтін балалармен қарым-қатынас жасаудың тәсілдері туралы білімі болуы керек.

Материалдар мен әдістер

Зерттеу тақырыбы бойынша арнайы педагогика, логопедия және дефектология педагогикалық әдебиеттерге теориялық талдау, жинақталған материалдарды жүйелеу мен жалпылау зерттеу әдістері қолданылды.

Соңғы кездері мектеп жасына дейінгі балалар арасында сөйлемейтін балалар саны артуда. Бұл балалар жас ерекшелігіне сай балабақшада болғандықтан, инклюзивті білім беру аясында логопед немесе кез келген инклюзия маманы осындай балалармен түзетушілік-дамытушылық бағытта жұмыс жасаудың әдіс-тәсілдерін білуі тиіс.

Сөйлемейтін балалар тобына бастапқы сөйлеу қабілеті бұзылған балалар (мысалы, алалия), эмоционалды-тұлғалық бұзылыстары бар (аутизм), есту

қабілетінің бұзылыстары және дамуының кешенді бұзылыстары бар балалар жатады [7].

Жалпы типтік балабақшаларда инклюзивті білім беруді енгізу тәжірибесі ЕББҚ бар балаларға психологиялық-педагогикалық қолдау көрсетуді негіздейді [5].

Арнайы білім беруде альтернативті коммуникацияға қызығушылық артып, кенінен қолдана бастады. Вербальды емес қарым-қатынас тәсілдері сөйлемейтін балалармен өзара әрекет жасауда жағымды жағдай жасайды. Альтернативті коммуникация арқылы сөйлемейтін балалар ашық сұрақтарға жауап беруге, өз әрекетін жоспарлауға, қоршаған жағдайға өз қатынасын білдіруге көмектеседі.

Сөйлемейтін мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс жасауда баланың қоршаған ортамен қарым-қатынас жасауы үшін PECS карточкаларын, Гленн Доман әдістемесі, жест жүйесі қолданылды.

1 «PECS карточкалары» әдістемесі арқасында мектеп жасына дейінгі балаларды коммуникативтік дағдыларды қалыптастырып, өзінің сақталған компенсаторлық мүмкіншіліктерін қолданады. Карточкалармен алмасу арқылы байланыс жүйесі.

2 Гленн Доман әдістемесі баланың қоршаған ортадан ақпаратты негізінен көру және есту анализаторынан алғандықтан, балаға белгілі бір лексикалық тақырып бойынша бір бетте сурет пен жазуы бар карточка арқылы оқыту. Бұл әдістеде мектеп жасына дейінгі сөйлемейтін балаларды сурет пен жазуға қарап, жекеленген әріптерден суретке қарап оларды дыбысталуын атай отырып, сөйлеуді дамыту.

3 Жест жүйесі – (лат. *gestus* – дене қозғалысы) – белгілі бір мағынасы бар адам денесінің немесе оның бір бөлігінің кейбір әрекеті немесе қозғалысы. Сөйлемейтін мектеп жасына дейінгі балалар көбінесе вербальды емес коммуникация түрі жестті қолданады.

Сөйлемейтін мектеп жасына дейінгі баламен альтернативті коммуникацияны қолдануда келесі принциптерді ұстануды меңзейді:

– «Нақтыдан абстрактіге көшу принципі» – балаға символдардың графикалық жүйесін қолдануға үйрету кезінде алдымен нақты объектінің фотосуреттерін (мысалы, мысық), содан кейін объект салынған сурет, содан кейін пиктограмманы көрсету керек.

– «Таңбалардың артықтығы» принципі (әр түрлі жүйелерді біріктіру жест, суреттер және жазылған сөз). Мейлінше қосымша белгілер мен таңбаларды қолдану баланың абстрактілі ойлау мен белгілік іс-әрекетті дамытып, сонымен бірге вербальді сөйлеуді түсінуге ықпал жасайды. Алдымен балаға үй салынған сурет пен ойыншықты көрсетіледі. Одан

кейін «үй» сөзі жазылған карточка көрсетіліп, одан кейін қолмен балаға «үй» жестін көрсету.

– «Мотивациялық қолдау» принципі. Альтернативті коммуникацияның кез келген жүйесін қолдануға үйрету көбінесе қиын, ұзақ және ауыр жұмыс болып табылады, ол баламен жұмыс жасайтын отбасы мен педагогтерді үнемі оқытуды, мотивация мен қызығушылықты үнемі белсендіріп, қолдауды қажет етеді.

Сөйлеу мен коммуникация әлеуметтік өзара әрекеттесудің негізі болып келеді. Балалардың көбі ауызекі сөйлеуді ешбір қиындықсыз меңгереді, бірақ кейбір балалар үшін өзгелерге қарағанда тілді меңгеруі қиынға соғады. Қосымша альтернативті коммуникацияны қолдану олар үшін сөйлеу дамуын демеп, ұзақ сөйлеуді қалыптастыру жолында өзгелермен қарым-қатынас құруға көмектеседі [9].

Нәтижелер мен талқылаулар

Эксперимент Павлодар қаласының № 17, 21 сәбилер бақшаларының логопунктке тіркелген сөйлемейтін ЕББҚ бар балалармен жүргізілді. Экспериментке логопунктке тіркелген 34 ЕББҚ бар балалар қатысты. Олардың ішінде сөйлеу тілінің жалпы дамымауы (бұдан әрі СТЖД) 6 бала және фонетикалық-фонематикалық сөйлеуі дамымаған (бұдан әрі ФФСД) 28 бала болды. ПМПК психологиялық-медициналық-педагогикалық кеңес беру (бұдан әрі ПМПК) қорытындысы бойынша сөйлемейтін балаларда №1 балада СТЖД I деңгей; №2 балада психикалық дамуының тежелуі (бұдан әрі ПДТ), СТЖД I деңгей; №3 балада СТЖД I деңгей; №4 балада ПДТ, СТЖД I деңгей және №5 балада сөйлеу дамуының тежелуі (бұдан әрі СДТ); №6 балада СТЖД I деңгей болды.

Эксперимент констатациялық және қалыптастыру түрінде жүргіліп, сөйлемейтін балалардың сөйлеу және коммуникативтік дағдыларын қалыптастыру үшін «PECS карточкалары», Гленн Доман әдістемесі, жест жүйесі әдістемесі кеңінен қолданылды.

Кесте 1 – Мектеп жасына дейінгі сөйлемейтін балалармен жұмыс жасауда альтернативті коммуникацияны қолдану барысындағы эксперимент нәтижелерінің жиынтық кестесі

Альтернативті коммуникация әдістемесінің түрлері	Топ	Жұмыстың басында ПМПК қорытындысы негізінде	Жұмыстың соңында ПМПК қорытындысы негізінде
1) Р Е С С карточкалары; 2) Гленн Доман әдістемесі 3) Жест жүйесі әдістемесі	Эксперименттік	№ 1 балада СТЖД I деңгей; № 2 балада ПДТ, СТЖД I деңгей; № 3 балада СТЖД I деңгей; № 4 балада ПДТ, СТЖД I деңгей және № 5 балада СДТ.	№ 1 балада СТЖД II деңгей; № 2 балада ПДТ, СТЖД I-II деңгей; № 3 балада СТЖД III деңгей; № 4 балада СТЖД II деңгей және № 5 балада СДТ.
	Бақылау	№ 6 балада СТЖД I деңгей.	№ 6 балада СТЖД I деңгей.

Жоғарыда кестеде көрсетілгендей эксперименталдық топтағы сөйлемейтін балаларда ПМПК қорытындысы негізінде №1 балада СТЖД I деңгейден (ПМПК қорытындысы 28.07.2020ж № 866) СТЖД II деңгейге (ПМПК қорытындысы 11.02.2022ж № 0151) өзгерді; № 2 балада ПДТ, СТЖД I деңгейден (ПМПК қорытындысы 01.09.2021ж. № 1489) психикалық дамуының тежелуі (ПДТ), СТЖД I-II деңгейге (ПМПК қорытындысы 01.07.2022ж № 1219) ауысты, яғни динамика байқалады; № 3 балада СТЖД I деңгейден (ПМПК қорытындысы 01.07.2021ж № 1050) СТЖД III деңгейге (ПМПК қорытындысы 17.08.2022ж № 1500) көтерілді, сөйлемейтін бала ауызекі сөйлеуі пайда болды; № 4 балада ПДТ, СТЖД I (ПМПК қорытындысы 17.08.2022ж № 1489) деңгейден СТЖД II деңгейге (ПМПК қорытындысы 09.08.2022ж № 1420) ауысып, ПДТ диагнозы алынып тасталды, сонымен қоса, бала вербальды сөйлеумен бірге жесттік жүйені инклюзия жағдайында норматиптік балалармен қарым-қатынас құруда қолданады; № 5 балада СДТ деңгейде (ПМПК қорытынды 04.11.2020ж № 1466) қалды. Ал бақылау тобындағы №6 балада СТЖД I деңгейде (ПМПК қорытынды 03.11.2021 № 1846) өзгеріссіз қалды. ФФСД бар балалармен альтернативті коммуникация әдістерін қолдану жалпы сөйлеу тілін дамытуға ықпал жасады.

Осылайша, эксперимент нәтижелері ПМПК қорытындысымен дәлелденіп, сөйлемейтін балалармен жоғарыда аталған альтернативті коммуникация тәсілдері инклюзивті білім беруде қолданудың өз тиімділігін көрсетті.

Сөйлемейтін СТЖД I деңгей бар баламен жұмыс жасағанда карточкалар арқылы бала қарым-қатынасқа түсіп, белсенді түрде дыбыстарға еліктеу мен сөздерді қайталау байқалды, сонымен қоса, Гленн Доман әдістемесі арқылы баланың компенсаторлық механизмдерін белсендіріп, көру анализаторы арқылы баланың жоғары психикалық функцияларды дамыта отырып, сөйлеудің дамуы пайда болды.

PECS карточкаларын қолдана отырып, СТЖД бар балалардың тіл дамуына жағымды әсер етті. Бұл карточкалар арқылы психикалық процесстерінің дамуы, фразалық сөйлеу, сөйлем құрастыру жолдары көрнекі түрде көрсетіледі. PECS карточкаларын қолдану жалпы тіл дамуына он әсер ететіндігі анықталды.

Сонымен, эксперимент көрсеткендей альтернативті коммуникация сөйлемейтін балаларда сөйлеудің пайда болуын стимуляциялап және оның дамуына көмектеседі.

Мектепке дейінгі мекемелердегі логопунктте инклюзивті білім беру аясында балабақшадағы сөйлемейтін балалар қатарына СТДЖ (I деңгей), моторлық алалия; СТЖД (I деңгей), сенсорлық алалия; СТЖД (I деңгей), сенсомоторлық алалия және т.б Р.И Лалаева бойынша логопедиялық қорытындылары бар балалар болуы мүмкін. СТЖД (I деңгей), сенсорлық алалия кезінде сөйлеудің семантикалық жағы бұзылғандықтан, альтернативті коммуникация ретінде PECS карточкаларын, Гленн Доман әдістемесі, жест жүйесі әдістемесі қолдану жақсы нәтиже берді.

Мектепке дейінгі мекемелердегі логопунктте инклюзивті білім беру аясында балабақшадағы сөйлемейтін балалар қатарына СТДЖ (I деңгей), моторлық алалия; СТЖД (I деңгей), сенсорлық алалия; СТЖД (I деңгей), сенсомоторлық алалия және т.б Р.И Лалаева бойынша логопедиялық қорытындылары бар балалар болуы мүмкін. СТЖД (I деңгей), сенсорлық алалия кезінде сөйлеудің семантикалық жағы бұзылғандықтан, альтернативті коммуникация ретінде PECS карточкаларын қолдану жақсы нәтиже береді.

Қорытынды

Инклюзивті білім беру барлық тұлғалардың сапалы білім алу құқығына және жеке дара ерекшеліктерін мойындатуына негіз болады. Оның негізгі қағида болып бала білім беру ұйымындағы жағдайлар мен нормаларға бейімделмеуі керек емес, керісінше, білім беру жүйесі кез келген баланың білім алу қажеттіліктерін өтеуге сай болуы тиіс [5]. Мектеп жасына дейінгі сөйлемейтін балалармен жұмыс жасағанда альтернативті коммуникацияны қолдану сөйлемейтін балалардың қарым-қатынас жасауда өз қалаулары мен ойларын білдіруге көмектеседі.

Сөйлемейтін балалармен жұмыс жасағанда баланы түсіну қиынға соғады. Сонымен бірге, егер тіл бұзылысынан басқа қосымша бұзылыстар: аутизм, сенсорлық бұзылыстар және т.б болған жағдайда онымен қарым-қатынас жасауда альтернативті тәсілдерін іздеуге тура келеді. Осындай жағдайда педагогтің сөйлемейтін балалармен қарым-қатынас жасаудың тәсілдері туралы білімі болуы керек.

Білім беру қызметінің негізгі міндеттері: онтогенезге сәйкес функционалды жүйелердің қалыптасуына жағдай жасау, танымдық және сөйлеу дамуын ынталандыру, психомоторлық, сенсорлық, когнитивті және сөйлеу дамуындағы ауытқулардың алдын алу болып табылады.

Альтернативті коммуникацияның бір түрі PECS карточкалар арқылы балалармен қарым-қатынас жасаудың тиімді тәсілі. Бірақ та, мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеуінің себептері әр түрлі сөйлеу орталықтарының, нақтырақ, Брока және Вернике орталықтарының бұзылыстарына байланысты.

Брока орталығы сөйлеудің айта алу мүмкіншілігіне жауапты, ал Вернике орталығы сөйлеуді түсінуге жауап береді [2].

Ал мектеп жасына дейінгі сөйлемейтін балалардың логопедиялық қорытындылары әр түрлі болуы мүмкін. Мысалы, Р. И. Лалаеваның логопедиялық қорытындылар үлгісі бойынша мектеп жасына дейінгі балаларға СТЖД (I деңгей), моторлық алалия; СТЖД (I деңгей), сенсорлық алалия және тағы да басқа логопедиялық қорытындылар үлгілері берілген [4].

Бұл логопедиялық қорытындылар баланың сөйлеу орталықтарының бұзылыстарына қарай бөлінген және де СТЖД бар балалардың моторлық немесе сенсорлық сөйлеу орталықтарының бұзылысына қарай онымен жұмыс жасау тәсілдері де әр түрлі болып, мамандарды баламен қарым-қатынас жасауда альтернативті коммуникация тәсілдерін ізденуіне итермелейді.

ЕББҚ бар мектеп жасына дейінгі сөйлемейтін балалармен жұмыс жасауда альтернативті коммуникацияны қолдануда Л. Б. Баряеваның жұмыстарында келесі ұсыныстар берілген: баланың тілдік және тілдік емес функцияларын тиянақты тексеру; баланың коммуникативтік функцияларын қоршаған ортамен, ересектермен және балалармен қарым-қатынас жасау әдістерін бақылау мен талдау; бала қарым-қатынас жасауда тілдік немесе тілдік емес тәсілдерді қолданып, альтернативті коммуникация тәсілдерін қолдануын анықтау. Л. С. Выготскийдің айтуы бойынша баланың санасы тек ересектермен қарым-қатынас жасау процесінде белгілер мен түсініктерді меңгеру арқылы қалыптасады деген.

Зерттеу тақырыбы бойынша қорытынды жасайтын болсақ, мектеп жасына дейінгі сөйлемейтін балалармен сөйлеу мен коммуникациялық

дағдыларын қалыптастыру үшін альтернативті коммуникация әдістерін қолдану оң нәтиже беретіні анықталды.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1 **Ананьева, И. Н.** Формирование навыков альтернативной коммуникации у детей 5-ти лет с нарушениями вербального общения [Текст]. // Логопед. – 2020. – №5 – С. 15–23.

2 **Ефимов, О. И. Ефимова, В. Л.** Зачем ребенку речь? Диалоги невролога и логопеда о развитии особых детей. [Текст]. – Москва-Санкт-Петербург, 2017. – 384 с.

3 **Илюк, М. А.** Логопедическая работа с дошкольниками в детском саду [Текст]. – Санкт-Петербург : КАРО, 2008. – 208 с.

4 **Козырева, О. А.** Логопедические технологии : [Текст]. – Ростов-на-Дону, 2018. – 191 с.

5 **Коржова, Г.М., Вишневская, Т. А., Баймуратова, А.Т., Завалишина, О. В.** Организационно-методические основы педагогической поддержки детей с особыми образовательными потребностями в дошкольных организациях образования. – Алматы : ННПЦ РСИО, 2020. – 68 с.

6 **Насонова, Т.Р., Шейхо, О. А.** Коррекционно-развивающие занятия с использованием альтернативной коммуникации [Текст] // Логопед. – 2019. – № 9. – С. 14–22.

7 **Решетко, М.** 100 игр для запуска речи [Текст]. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2021. – 127 с.

8 **Синица, Т. И.** Психологические основания применения альтернативных форм коммуникации в контексте концепции Л. С Выготского //Материалы международной научной конференции к 30-летию факультета философии и социальных наук Белорусского государственного университета Минск // 26–27 сентября 2019 МИНСК БГУ. – С. 567–572.

9 **Течнер, Ф. С.** Введение в альтернативную и дополнительную коммуникацию: жесты и графические символы для людей с двигательными и интеллектуальными нарушениями, а также с расстройствами аутистического спектра [Текст]. – М. : Теревинф, 2021. – 432 с.

10 **Фрост, Л., Бонди, Э.** Система альтернативной коммуникации с помощью карточек (PECS) : руководство для педагогов [Текст]. – М. : Теревинф, 2011. – 416 с.

REFERENCES

1 **Ananyeva, I. N.** Formirovanie navykov al'ternativnoi kommunikacii y detei 5-ti let s narusheniem verbal'nogo obsheniya [Formation of alternative communication skills in 5-year-old children with verbal communication disorders] [Text]. Speech therapist. – 2020. – № 5. – P. 15–23.

2 **Efimov, O. I., Efimova V. L.** Zachem rebenku rech'? Dialogi nevrologa i logopeda o razvitii osobyh detei [Why does a child need speech? Dialogues of a neurologist and a speech therapist about the development of special children] [Text]. – Moscow – Saint Petersburg, 2017. – 384 p.

3 **Ilyuk, M. A.** Logopedicheskaya rabota s doshol'nikami v detskom sady [Speech therapy work with preschoolers in kindergarten] [Text]. – Saint Petersburg : KARO, 2008. – 208 p.

4 **Kozyreva, O. A.** Logopedicheskie tehnologii [Speech therapy technologies : [Text]. – Rostov-on-Don, 2018. – 191 p.

5 **Korzhova, G. M., Vishnevskaya, T. A., Baymuratova, A. T., Zavalishina O. V.** Organizacionno-metodicheskie osnovy pedagogicheskoi poderjki detei s osobymi obrazovatel'nymi potrebnyami v doshol'nyh organizaciyah obrazovanya [Organizational and methodological foundations of pedagogical support for children with special educational needs in preschool educational institutions] [Text]. – Almaty : NNPC RSIO, 2020. – 68 p.

6 **Nasonova, T. R., Sheikho, O. A.** Korrekcionno-razvivayushie zanyatiya s ispol'zovaniem al'ternativnoi kommunikacii [Correctional and developmental classes with the use of alternative communication] [Text] // Speech therapist. – 2019. – № 9 – P. 14–22.

7 **Reshetko, M.** 100 igr dlya zanyaska rechi [100 games for launching speech] [Text]. – Rostov-on-Don : Phoenix, 2021. – 127 p.

8 **Sinitsa, T. I.** Psihologicheskie osnovaniya primeneniya al'ternativnyh form kommunikacii v kontekste L.V Vygotskogo // Materialy mejdunarodnoi naychoi konfrentcii k 30-letiyu fakyl'teta filosofii i social'nyh nayk Belorysskogo gosydarstvennogo universiteta Minsk 26-27 sentyabrya [Psychological grounds for the use of alternative forms of communication in the context of L.S. Vygotsky's concept //Materials of the international scientific conference on the 30th anniversary of the Faculty of Philosophy and Social Sciences of the Belarusian State University Minsk//September 26-27, 2019 MINSK BSU] [Text]. – P. 567–572.

9 **Techner, F. S.** Vvedenie v al'ternativnyyu i dopolnitel'nyyu kommunikaciyu : jesty i graficheskie simvoly dlya lyudei s dvigatel'nymi i intellektual'nymi naryshenyami, a takje s rasstroistvami aytisticheskogo spektra [Introduction to alternative and complementary communication : Gestures and graphic symbols

for people with motor and intellectual disabilities, as well as autism spectrum disorders] [Text]. – Moscow : Terevinf, 2021.– 432 p.

10 **Frost, L., Bondi, E.** Sistema al'ternativnoi kommunikacii s pomoshyu kartochek (PECS) : rykovodstvo dlya pedagogov [The system of alternative communication using flashcards (PECS) : a guide for teachers] [Text]. – Moscow : Terevinf, 2011.– 416 p.

Материал 24.05.23 баспаға түсті.

*А. С Альмуханова¹, Г. К Алишынбекова²

^{1,2}Карагандинский государственный университет имени Е. А. Букетова, Республика Казахстан, г. Караганда.

Материал поступил в редакцию 24.05.23.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АЛЬТЕРНАТИВНОЙ КОММУНИКАЦИИ В РАБОТЕ С НЕГОВОРЯЩИМИ ДЕТЬМИ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В данной статье рассматривается тема использования альтернативной коммуникации в работе логопеда с неговорящими детьми дошкольного возраста с особыми образовательными потребностями (далее ООП). Так как сензитивным периодом развития речи детей является дошкольный возраст, в работе по развитию речи детей логопед должен уметь использовать альтернативные способы коммуникации. Поднимаются вопросы использования в работе иных альтернативных способов общения с неговорящими детьми дошкольного возраста в инклюзивном образовании, выбора методов и приемов, применяемых согласно с нарушениями речевых центров у неговорящих детей с ООП. Главной целью коррекционной работы с неговорящими детьми является необходимость социального взаимодействия с окружающими людьми. Использование альтернативной коммуникации в работе логопеда с неговорящими детьми дошкольного возраста дает возможность детям с ООП выражать свои желания и мысли окружающим. В статье рассказывается вопрос о поиске педагогами, работающими с детьми с ООП, альтернативных способов коммуникации в работе с детьми и их неэффективном применении. Кроме того, показаны альтернативные способы коммуникации в работе с неговорящими детьми дошкольного возраста.

В статье показаны эффективность применения альтернативной коммуникации с неговорящими детьми дошкольного возраста в сравнительной таблице.

Ключевые слова: инклюзивное образование, дети с ООП, альтернативная коммуникация, общение, речь.

*A. S. Almukhanova¹, G. K. Alshynbekova²

^{1,2} E. A. Buketov Karaganda University,

Republic of Kazakhstan, Karaganda.

Material received on 24.05.23.

THE USE OF ALTERNATIVE COMMUNICATION IN WORKING WITH NON-SPEAKING PRESCHOOL CHILDREN

This article discusses the topic of using alternative communication when working with preschool children with special educational needs. Since the sensitive stage of children's speech development is preschool age, in the work on the development of children's speech, a speech therapist should be able to use alternative ways of communication. The issues of using other alternative ways of communicating with non-speaking preschool children in inclusive education, the choice of methods and techniques used in accordance with violations of speech centers in non-speaking children with special educational needs are raised. The main goal of correctional work with non-speech children is the need to interact with other people. The use of alternative communication in working with non-speaking preschool children enables children to express their desires and thoughts to others. The article discusses the issue of teachers working with children with SEN finding alternative ways of communication in working with children and their ineffective use. In addition, alternative forms of communication in working with non-verbal preschoolers are shown.

The article shows the effectiveness of alternative communication with non-speaking preschool children in a comparative table.

Keywords: inclusive education, children with SEN, alternative communication, communication, speech.

Теруге 24.05.2023 ж. жіберілді. Басуға 30.06.2023 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

7,53 Мб RAM

Шартты баспа табағы 24,7.

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген З. С. Исақова

Корректорлар: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Тапсырыс № 4083

Сдано в набор 24.05.2023 г. Подписано в печать 30.06.2023 г.

Электронное издание

7,53Мб RAM

Усл.п.л. 24,7. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка З. С. Исақова

Корректоры: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Заказ № 4083

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

www.vestnik-pedagogic.tou.edu.kz